

## ქართულად ამეცყველებული არაბი პოეტები

13 მარტს ივ. ჯავახიშვილის სახელობის თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტის პირველ კორპუსში, მარო მაყაშვილის დარბაზში „ქართული აკადემიური წიგნის“ მიერ 2013 წელს გამოცემული კიდევ ერთი საინტერესო წიგნის – „არაბი პოეტები V-XX სს.“ – პრეზენტაცია შედგა.

მთარგმნელი, არაბისტი ნანა ფურცელაძე ამჟამად თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტის ემერიტუს პროფესორია. უკვე 55 წელზე მეტია, პედაგოგიურ, სამეცნიერო და მთარგმნელობით მოღვაწეობას ეწევა. 70-მდე სამეცნიერო ნაშრომის (მათ შორის მონოგრაფიების) ავტორს გამოქვეყნებული აქვს სტატიები საქართველოში, გერმანიაში, რუსეთსა და პოლონეთში. აღსანიშნავია ნანა ფურცელაძის მთარგმნელობითი მოღვაწეობა. მას ეკუთვნის არაბულიდან შესრულებული არაერთი მხატვრული თარგმანი, მათ შორის „ათას ერთი ღამის“ რვიდან ოთხი (I,II,V,VI) ტომი, ისლამამდელი პოეზიის კრებული „მუალაკები“, თანამედროვე არაბული ნოველები. ნანა ფურცელაძის პოეტური თარგმანები წლების განმავლობაში ქვეყნდებოდა პერიოდიკაში. სასიხარულო ფაქტია, რომ ის ახლა ერთ წიგნად გამოიცა. კრებულში შესული რამდენიმე ლექსი აქამდე არც ყოფილა გამოქვეყნებული.

„არაბი პოეტები V-XX სს.“ გახლავთ თხუთმეტი არაბი ავტორის ლექსების თარგმანთა კრებული, რომელიც, ცხადია, V-XX სს-ის ყველა პოეტს არ მოიცავს, მაგრამ მკითხველს წარმოდგენას უქმნის არაბული პოეზიის განვითარების დინამიკაზე მთელი თხუთმეტი საუკუნის განმავლობაში. პირველი რვა ავტორი ისლამამდელ (ე.წ. *ჯაჰილიის*) პერიოდში (IV-VII ს-ის I ნახევარი) მოღვაწეობდა, შემდეგი ერთი – ომაიანთა (622-750), ხოლო ორი – აბასიანთა (750-1055) ეპოქაში. კრებულში შემავალი ბოლო ოთხი პოეტი XX საუკუნის „ახალ პოეზიას“ ქმნიდა.

ყოველთვის, როცა ლექსის თარგმნაზე მიდგება საქმე, მახსენდება ხოლმე მიხეილ ქვლივიძის პატარა ლექსი:

„შეგიძლიათ, აღმიწეროთ სურნელება ვარდის?  
დამიხატოთ ისეთი რამ, რაც არაფერს არ ჰგავს -  
ხის შრიალი, ვაშლის გემო, სიყვარულის მადლი?  
მაშ, მითხარით, როგორ ბედავთ პოეზიის თარგმნას?!“

ნანა ფურცელაძემ გაბედა და ძალიან სწორადაც მოიქცა, რადგან შედეგად მივიღეთ წიგნი, რომელიც არა მარტო აღმოსავლეთმცოდნეებისთვის, არამედ ჩვენი საზოგადოებისთვის, ქართული კულტურისთვის მნიშვნელოვანი შენაძენია. მთარგმნელმა შეძლო ორიგინალიდან სწორედ იმ უხილავის, გამოუხატავისა თუ სიტყვებით უთქმელის გადმოტანა, რასაც არც კი ვიცი, რა დავარქვა – რაც ისეთივე რთული აღსაწერია, როგორც „სურნელება ვარდის“, და ისეთივე რთული დასახატი, როგორც „სიყვარულის მადლი“. ლექსების თარგმანებში გამოვლინდა არა მარტო სხვადასხვა ეპოქის სული, არამედ ერთი ეპოქის პოეტთა განსხვავებული სტილიც. სტილი კი, მოგეხსენებათ, ურთულესი, ყველაზე ძნელად ასახსნელი საკითხია მხატვრულ თარგმანში.

კრებულში წარმოდგენილი ისლამამდელი პოეზიის ნიმუშები ორიგინალთან მაქსიმალური სიახლოვით გამოირჩევა. მთარგმნელს მნიშვნელობის დაზუსტების მიზნით ჩამატებულ სიტყვებზე ფრჩხილებიც კი არ მოუხსნია. VI ს-ის პოეტ შანფარას ლექსში „არაბთა ღამია“ რამდენიმე ასეთი ადგილი გვხვდება:

დედაჩემის ვაჟიშვილებო, წამოაყენეთ აქლემები  
(გასამგზავრებლად).  
მე კი სულ სხვა ოჯახისკენ მიმიწვევს გული.

\*\*\*

მე არა ვარ წყურვილისგან (პირგამომშრალი),  
აქლემებს რომ საღამოს მწყემსავს...

\*\*\*

როდესაც ჩემი (აქლემის) ჩლიქს შეხვდება მიწა  
ქვალორღიანი,  
ნაპერწკლები და (ქვის) ნასხლეტები აქეთ-იქით  
იფანტებიან.

\*\*\*

გაღეულ (ფეხებს) რომ გავჭიმავ, მისი სახსრები  
გვანან კამათლებს, ყომარბაზს რომ სწორად დაუდგამს.

\*\*\*

მე კი (მზის გულს) სახეს ვუშვერდი,  
რომელსაც მხოლოდ ზოლიანი ნაჭერი-ღა თუ იფარავდა.

ცხადია, ფრჩხილებში ჩასმული სიტყვები ორიგინალში არ არის, მაგრამ იგულისხმება. მთარგმნელი ისლამამდელი პოეზიის თარგმნისას თავს არიდებს ინტერპრეტაციას. ეს ხაზს უსვამს მის დამოკიდებულებას ძველი პოეტური ნიმუშების მიმართ. სქოლიოებში განმარტებულია არა მარტო საკუთარი თუ გეოგრაფიული სახელები, არამედ ის მყარი მეტაფორებიც, რომელთა ცოდნის გარეშე შეუძლებელია ძველი არაბული პოეზიის გაგება. არაბი პოეტები ქმნიდნენ თავისებურ პოეტურ ხატებს, რომელთა წვდომისთვის და სწორად თარგმნისთვის უნდა გესმოდეს ამ პოეზიის მეტა-ენა. მაგალითად, „თეთრი, ბასრი“ არის ხმალი, „უგზოუკვლო, თვალუწვდენელი“ – უდაბნო, „ლაქებიანი, ბალანმოკლე“ – ჯიქი და სხვ. ნანა ფურცელაძის სადოქტორო დისერტაცია „სიმბოლო-ფორმულა არაბულ ლიტერატურაში“ სწორედ ამ საკითხს ეხება.

წიგნის წინათქმაში ქ-ნი ნანა აღნიშნავს: „ამ ძეგლებში ასახულია მომთაბარე არაბთა – ბედუინთა ცხოვრების სურათები, ზნეობრივი იდეალები: სიყვარული და სიძულვილი, მტრობა, ომები, ფიქრები სიცოცხლესა და სიკვდილზე, უდაბნო, უდაბნოში სახიფათო მოგზაურობა...“

ერთი სიტყვით, ეს გახლავთ „ბედუინური პოეზია“, რომლის თარგმნაც, პირველ რიგში, პოეტური ტექსტის მეცნიერულ ინტეროპრეტაციას გულისხმობს, შემდეგ კი ესთეტიკური ხიზლის შენარჩუნებას. ეს გახლავთ პოეზია, რომლის კითხვისას თვალწინ გადაგეშლება უდაბნო „მოშიშვლებული ფარის ზურგივით“, ასევე მხოლოდ უდაბნოსთვის დამახასიათებელი „ღამე უღამესი“, მოგზაურები, რომელთა თანმხლები „შიში, შიმშილი, სიცივე და თავსხმია“, აქლემები, რომელთაგან ზოგი ჩამორჩება, ზოგს კი „მარეკი მიაყოლებს სხვების კვალდაკვალ“, სატრფოს დაღალები – „ხშირი, როგორც დახუნძლული პალმის კუნწულა“...

უკვე ისლამამდელ ხანაში აფიქრებდათ პოეტებს ამქვეყნიური ცხოვრების წარმავლობა:

„სად გინახავს, რომ მარადისი ყოფილიყოს ვინმე ამქვეყნად,  
ანდა მფარველს დაეფაროს დაღუპვისაგან.“<sup>1</sup>

ეს თემა განსაკუთრებული სიმძაფრით ნატირალეებში იკვეთება:

„შენ დაგამწუხრა, ბედისწერამ რაც უყო ვაჟკაცს.  
რომელ ღირსეულს არ სწევია უბედურება?!“

მე ვფიცავ შენს თავს, მკითხავებმა და მჩხიბავებმა  
არ იციან, ღმერთი რას იზამს.“<sup>2</sup>

არაბულ პოეზიაში, რა თქმა უნდა, თავიდანვე მნიშვნელოვანი ადგილი ეკავა სატრფიალო ლექსს. კრებულში შესულია გამორჩეული მეომრის ანთარას<sup>3</sup> (+614) ლექსი, რომელიც პოეტმა თავის მშვენიერ ბიძაშვილს – აბლას უძღვნა:

„შენ გამახსენდი, როცა შუბები  
ჩემ სხეულში წყურვილს იკლავდნენ  
და ჩემი სისხლი დასდიოდა  
ინდურს, ორლესულს.“

ვისურვე ხელმა  
სატევრის პირს დავწაფებოდი,  
რადგან შენ ბაგეს მაგონებდა  
მახვილთა ელვა“.

შუასაუკუნეებში კიდევ უფრო ღრმავდება ისლამამდელი პოეზიის თემები, ცალკე ჟანრებად ყალიბდება და ვითარდება სატრფიალო ლირიკა (ღაზალი),

<sup>1</sup> ადი იბნ აბუ ზაიდი (+604) – მისი ლექსები ითვლება პესიმისტური რეფლექსიის ერთ-ერთ წყაროდ შუა საუკუნეების არაბულ პოეზიაში

<sup>2</sup> ლაბიდი (+661) – უკანასნელი ბედუინი პოეტი, რომელიც მოესწრო ისლამს და აღიარა კიდევ იგი.

<sup>3</sup> ამ პოეტის შესახებ ზეპირი გადმოცემების საფუძველზე ჯვაროსნული ომების დროს 32-ტომიანი ხალხური რომანი „ანთარაც ცხოვრება“ შეიქმნა.

ფილოსოფიური ლირიკა ამქვეყნიური ცხოვრების საზრისსა თუ წარმავალობაზე (ზუჰდია) და ე.წ. ღვინის პოეზია (ხამრია). ამ უკანასკნელში რელიგიის მიმართ ცინიკური დამოკიდებულებაც გამოსჭვივის. დედით (ზოგი წყაროს მიხედვით კი მამითაც) სპარსი VII-IX სს-ში მოღვაწე არაბულენოვანი პოეტი აბუ ნუვასი წერს:

„შესცოდე მეტი ამაქვეყნად, რაც შეიძლება.  
რადგან შეგხვდება იმ ქვეყანას მოწყალე ღმერთი.“

და იქვე დასძენს:

„თუკი მანიჭებს ნეტარებას ღვინის სმა ღხინში.  
მე დასალევად მარხვის ბოლოს ვერ ველოდები.“

ჰედონიზმი აბუ-ლ-ათაჰიას (748-828) შემოქმედების პირველ ეტაპზეც იჩენს თავს, თუმცა ცხოვრების მიწურულს ის უფრო მეტად ფიქრობს სიკვდილზე:

„სიკვდილი ბჭეა, სად ყოველი ჩვენგანი შევა.  
ნეტა ვიცოდე, იმის იქით რა სავანეა.“

ღმერთს თუ აამებ, წაღკოტია მარადიული,  
თუ ვერ შეძელი, ჯოჯოხეთის გელის გენია.“

ყველა ეპოქის ლექსების თარგმანი სიღრმით, პოეტურობითაა აღბეჭდილი. თუმცა მათ შორის განსხვავებაც თვალნათლივია. სულ სხვაა XX ს-ის პოეზია. მთარგმნელმა შეძლო ვერლიბრშიც შეენარჩუნებინა ორიგინალის შინაგანი მუსიკალურობა, რაც არც თუ იოლი ამოცანაა.

გასულ საუკუნეში მოღვაწე არაბ პოეტოვან მსოფლიოს სხვადასხვა ენაზე ყველაზე აქტიურად სირიელი ნიზარ კაბანი (1923-1938) ითარგმნება. მისი სასიყვარულო ლირიკის არაერთი ნიმუში ქართულად სწორედ ნანა ფურცლადემ აამეტყველა:

„მასწავლა შენმა სიყვარულმა ყარიბთა დარდებს,  
ღამე ვეება სევდად რომ აქცევს...“

ნიზარ კაბანას ლექსები სხვა ქართველ მთარგმნელებსაც აქვთ ნათარგმნი, ეგვიპტელ მუჰამად აჰმად ჰამადს კი (1941- ) მხოლოდ ნანა ფურცლადის წყალობით ვიცნობთ როგორც სიმბოლისტების თაყვანისმცემელს, ბოდლერის „პარიზის სპლინის“ ფრანგულიდან არაბულად მთარგმნელს, რომელიც თავადაც განიცდის ევროპული პოეზიის გავლენას:

„შეგვიწყალე, ყინვის უფალო,  
სიცარიელის სარკეებზე თეთრი ფიფქებით  
შიშის ქმნილებებს რომ დახაზავ ზღაპრულ ხაზებად.“

ახალ არაბულ პოეზიაში გამორჩეული ადგილი უჭირავთ პალესტინელებს, რომელთაგან კრებულში ორის – პოეტი ქალის დუნია ალ-ისმაილისა და მაჰმუდ დარვიშის ლექსებია წარმოდგენილი. ალ-ისმაილი ორმოცდაათიან წლებში გამოვიდა სამწერლო ასპარეზზე. სიყვარულზე, პირად გრძნობებზე, ქალის თვალთ დანახულ სამყაროზე ღრმა განცდებით დაწერილ მის ლექსებს შორის პალესტინელი არაბებისთვის მტკივნეული სამშობლოს თემაც ჩნდება:

„სამშობლო, რაიც დიდი ხანია მხოლოდ წიგნის  
ფურცლებზე ცხოვრობს,  
მეგონა... ერთ დღეს გამოვიდოდა  
და თავის ამბოხს განაცხადებდა... და სიამაყეს,  
მაგრამ დღეს ვხედავ, მისი ყოფა  
გაგრძელდება ძალიან დიდხანს  
მე მოვამზადებ ახალ ოცნებებს. და მწუხარებას  
ნიშანდობლივ თვისებად ვაქცევ.“

ეს არის შეგუება ტკივილთან, რომელსაც პალესტინის დაკარგვა ჰქვია. ეს არის ტკივილი, რომელიც მაჰმუდ დარვიშის პოეზიაში ტრაგიზმად იქცევა და მთელ მსოფლიოში გავრცელდება, ხოლო ქართულად:

„მატარებელმა სწრაფად ჩაიარა.  
მე ჩამიარა... მე კი  
ისევ ველოდებოდი.“

მატარებელი ცხოვრებაა, რომელიც გავიდა, მაჰმუდ დარვიში 2008 წელს ისე გარდაიცვალა, რომ ბეირუთში, პარიზში, თუნისსა თუ იორდანიაში ცხოვრების შემდეგ კვლავ უშედეგოდ ელოდა სამშობლოში დაბრუნებას.

ამ ერთი კრებულისთვის თვალის გადავლებით თვალწინ გაგვივლის მთელი არაბული პოეზია დაწყებული იმ ეპოქიდან, როცა ლექსს უდიდესი მნიშვნელობა ენიჭებოდა არაბთა ცნობიერების ჩამოყალიბებაში, დამთავრებული იმ ეპოქით, როცა ინფორმაციით გაჯერებულ სამყაროში თითქოს ლექსის ადგილი აღარც არის. თუმცა კვლავ არიან პოეტები, რომლებიც ქმნიან. და ღმერთმა დიდხანს გვიცოცხლოს მთარგმნელები, რომლებიც ეცნობიან ურთულეს ენაზე შექმნილ პოეზიას, თარგმნიან და ცდილობენ, ქართულად ამეტყველებული არაბი პოეტები სხვებისთვისაც მისაწვდომი გახადონ.

დიდი მადლობა ამისათვის ქ-ნ ნანას.